

Olaya geniş bir açıdan bakarsak bu tartışmanın çok eski olduğunu görürüz. Darwin'den eskidir. Çatışma alanı da çok yanlıdır, türlerin evrimi konusunu aşmaktadır. Bu karşıtlık Batı Dünyası'nda yaşanan, ve belki henüz tamamlanmamış olan Rönesans'ın ve Aydınlanma Hareketi'nin temelinde bulunur. Dünyamıza ve kendimize bakışımızın farklı biçimleridir tartışma konusu olan. Bu tartışmayı Antik Yunan'nın 'İonya' veya 'Sokrates öncesi' diye bilinen ve mitolojinin açıklamalarına mesafeli kalan maddeci filozoflarından da başlatabiliriz. Örneğin Thales'ten (İ.Ö. 624-546) ve Heraklitos'tan (İ.Ö. 535-475). Ama tarafların daha belirgin olarak ortaya çıkması ve açıkça çatışması 16'ncı ve 17'nci yüzyılda oldu.

Hıristiyanlık'ın tek ve tartışmasız yorumcusu konumunda olan Papa'nın otoritesi ve 'yanılmazlığı' çeşitli kültürel ve siyasi nedenlerle 16'cı yüzyılda ciddi bir biçimde sarsılmaya başlar. Hıristiyan dünya görüşüne en ters görüş, dünyayı evrenin merkezi saymayan Kopernikus'un (1473-1543) astronomisidir. Ortaçağda egemen anlayış insanı ve dünyayı her şeyin ortasında kabul eden Ptolemeos (İ.Ö. 150 yılları) sistemidir. Buna göre 'biz' tam ortadayız ve her şey bizim için etrafımızda dönmekte. Zaten Kilise'nin kutsal kitapları da her şeyin bu amaçla yaratıldığını savunuyordu. İnsan merkezci olmayan bir dünya düzeni savunmak küfür ve dini sapma sayıldı. Engizisyon insanları, değil konuşmalarını, düşüncelerini de yasakladı. Farklı görüşlerin savunucuları kovalandı, sindirildi. Kopernikus'un Güneş merkezci görüşünü savunan Giordano Bruno diri diri yakıldı. Aşağılamak için çıplak bağlamışlar direğe ve son anda inancını haykırmaması için de boğazına bir kazık saplamışlar. Aynı görüşü savunan Galileo Galilei (1564-1642) korkudan sustu, görüşlerini dile getirmemeye zorlandı.

Oysa Hıristiyanlık öğretileriyle uyum içinde olmayan Güneş merkezci görüşler çok önceden dile getirilmişti. Samos'lu Aristarchos örneğin (İ.Ö. 310-230) dünyanın ve güneşin boyutu ve konumu konusunda bugün bildiklerimizi biliyordu hemen hemen. Çinli Shen Kuo (1031-1095), İranlı Naşir al Tusi (1201-1274), Halep doğumlu Arap Mu'ayyad al Urdu (ölümü 1266), İbn Rüşd (1126-1198) dünyayı her şeyin merkezinde görmüyorlardı. Ama ilginçtir, bu düşünürlerin Güneş merkezci görüşleri zamanlarında tepki yaratmamıştı. Kimi zaman beğenilmiş, kimi zaman da doğru sayılmamış. Ama bu görüşler ne engizisyon, ne de cadı kovalamalarına neden olmuştu. Bu 'hoşgörünün' bir açıklaması o eski dönemlerde dile getirilmiş olan bu yorumların yerleşmiş bir gücün otoritesine karşı çıkmamış olması olabilir. Tartışma bilgi alanında kalmıştı, siyasi ve çıkar kavgası özelliği taşııyordu. Oysa Bruno ve Galileo gibi kimseler doğrudan bir sosyal düzene ve temsilcilerine de karşı çıkıyordu. Rönesans ve Aydınlanma hareketleri siyasi ve dolayısıyla bir çıkar kavgasıydı aynı zamanda. Tepkiler de ona göre idi, çok sertti.

Zamanla mızrak kılıfına sığmaz olunca, yani bütün bulgular dünyanın yuvarlak olduğunu ve güneşin etrafında döndüğünü açıkça gösterince, Kilise de insanın evrenin ortasında olmadığını kabul etme durumunda kaldı. Hatta Papa İkinci John Paul 1983'de Bruno için ve 1992'de

Galileo için sitayişle konuşmuş, tarih içinde düşünörlere karşı uygulanmış olan trajik baskılar için üzüntüsünü dile getirmiş ve bir tür 'iade-i itibarda' bulunmuştu. Nihayet bu tür 'özür' olaylarının Darwin'e de uzandığını geçen yılın Eylül ayında okuduk. İngiltere Kilisesi, ileri gelenlerinden Malcolm Brown aracılığıyla kilisenin bu düşünöre bir 'özür borçlu olduğunu' bildirdi. Birkaç gün sonra Vatikan'ın kültür bakanı başpiskopos Gianfranco Ravasi de Darwin'in evrim teorisinin kilisenin öğretileriyle çelişki oluşmadığını açıkladı. Eski Ahit'in Tekvin kısmında sözü edilen yedi günlük yaratılış öyküsünün sembolik olarak okunabileceği, zamanın göreceli sayılabileceği, Tanrı'nın insanı yaratırken 'evrim' yolunu seçebileceğinin pekala düşünölebileceği savunuldu. Darwin olayı tatlıya bağlandı.

Söz konusu kiliseler açık bir biçimde bilimin ile dinin biri birinden ayrı ele alınması gerektiğinin altını çizdi. A.B.D.'nde Discovery Institute çevrelerinde savunulan 'intelligent design' tezi ise ülkenin bilim kurumlarınca (örneğin National Academy of Science, National Science Teachers Association, vb.) bilim dışı sayıldı. Türkiye'de ise Darwin tartışmaları çok farklı bir havada. İster Darwin'i savunsunlar, ister reddetsinler, konuyu ele alanlar pozitivist anlayışa sıkıca sarılmışlar. Evrim teorisinin bilimselliğini, doğru olup olmadığını tartışıyorlar. Anlaşılan taraflar, 18'inci yüzyılda olduğu gibi 'bilime' özel bir anlam ve değer biçiyorlar. 'Tek doğrunun' peşindeler. Bilimsel sayılana ille inanmak gerekir gibi bir söylem geliştiriyorlar. İlginç, genel olarak pozitivist ideolojiyi yerenlerin bile bu 'bilimsellik' ve doğru/yanlış tartışmasının tam ortasında yer almaları. Sanki evrim teorisinin bilimselliği kanıtlanırsa artık kaçınılmaz olarak inançlarını da terk etmeleri şartmış gibi bir tutumdur bu. Sanki dini inancın 'bilimle' kanıtlanması gerekmişçesine. Ön kapıdan içeri buyur etmediğimiz pozitivizmi ve otoriter 'tek gerçeği', arka kapıdan evimize buyur etmişiz.

Tartışma tam bir felsefi kargaşa içinde seyrediyor. Bir an geliyor Darwin, çok eski referanslara dayanarak Bruno misali ve yok edilmesi gereken bir tehlike olarak algılanıyor. Başka bir anda postmodern bir görecelikle her şey geçerli sayılıyor: din ayrı, bilim ayrı diye. Ama ayrı sayılanlar bir arada ele alınıp herkes için geçerli olması şart sayılan bir doğruluk arayışı içinde sergileniyor. Aşamamışız 18'inci yüzyılı diyesin gelir. Bir doğru vardır, ille de kanıtlanacak, herkese aşılacak, farklı görüş de çürütülecek. İnanmışımız da mutlaka 'bilimle' pekiştirilecek, bilimin bir yan ürününe dönüştürülecek. 'Bilim' olarak kabul edilen metodun meşruiyetine sığınma ihtiyacı hep gündemde. Oysa günümüzde, herkese güvence sağlayacak ve kavgalara son verecek ne güzel uzlaşmacı, kapsayıcı, rahatlayıcı 'programlar' oluşturulmuş! İsteyen bilimi de, dini görüş için yaptığımız biçimde, bir 'inanç' biçiminde görürse, her türlü yoruma karşı daha soğukkanlı, daha açık ve aynı zamanda daha mesafeli olmaz mı? İnanıcı, pozitivist temelde algılamasak demek istiyorum.

*